

MAVZU: KO'P FARZANDLI OILALARNING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK
XUSUSIYATLARI

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv
va texnologiyalar universiteti

1-kurs magistranti To'xtamishova Madinabonu

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy va psixologik xususiyatlari, ularning oilaviy muhitga moslashuvi, farzandlar va ota-onaning ijtimoiy munosabatlari yoritilgan. Tadqiqot davomida ko'p farzandli oilalarda oilaviy rollar, ota-onaning tarbiyaviy usullari, farzandlarning ijtimoiy faoliyati va oilaviy stress darajasi o'rganildi. Tadqiqot natijalari ko'p farzandli oilalarning psixologik va ijtimoiy xususiyatlari oilaning umumiy farovonligi va bolalar rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются социально-психологические особенности многодетных семей, их адаптация к семейной среде, а также социальные взаимоотношения между детьми и родителями. В ходе исследования изучались семейные роли, воспитательные методы родителей, социальная активность детей и уровень семейного стресса в многодетных семьях. Результаты исследования показали, что социально-психологические характеристики многодетных семей напрямую влияют на общее благополучие семьи и развитие детей.

ABSTRACT: This article examines the social and psychological characteristics of large families, their adaptation to the family environment, and the social relationships between children and parents. The study analyzed family roles, parental educational methods, children's social activity, and the level of family stress in large families. The results of the study indicate that the social and psychological characteristics of large families have a direct impact on overall family well-being and child development.

KALIT SO'ZLAR: Ko'p farzandli oila, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, oilaviy munosabatlar, tarbiya usullari, ota-ona roli, farzandlar rivoji.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Многодетная семья, социально-психологические особенности, семейные отношения, воспитательные методы, роль родителей, развитие детей.

KEYWORDS: Large family, social and psychological characteristics, family relationships, educational methods, parental role, child development.

Bugungi kunda oilaning ijtimoiy va psixologik holati yosh avlodning ruhiy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Oila nafaqat bolalarning tarbiyalanishi va ma'naviy qadriyatlarni egallashi uchun asosiy makon bo'lib xizmat qiladi, balki u jamiyatning barqarorligi va kelajak avlodning ijtimoiy moslashuv qobiliyatini shakllantirishda ham markaziy rol o'ynaydi. Ko'p farzandli oilalar jamiyatda alohida o'rin tutadi, chunki bunday oilalarda farzandlar sonining ko'pligi ota-onaning e'tiborini taqsimlash, oilaviy resurslarni boshqarish, tarbiyaviy metodlarni moslashtirish va oilaviy muhitni muvozanatlash kabi vazifalarni murakkablashtiradi. Farzandlar soni ortishi oiladagi har bir a'zo uchun vaqt, moddiy resurs va psixologik e'tibor taqsimotini murakkablashtiradi, bu esa ularning ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganish bugungi kunda dolzarb ahamiyatga ega. Tadqiqot orqali oiladagi ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar, farzandlarning ijtimoiy faoliyati, tarbiyaviy usullar va oilaviy stress darajasi aniqlanishi mumkin. Bu esa nafaqat farzandlarning shaxsiy rivojlanishi, balki ularning maktabdagi muvaffaqiyati, jamiyat bilan integratsiyasi va ijtimoiy moslashuv qobiliyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ko'p farzandli oilalarda ota-onaning pedagogik va psixologik yondashuvlari, oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimi va farzandlar bilan muloqot uslublari oilaning umumiy ijtimoiy farovonligiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli bu tadqiqot natijalari ko'p farzandli oilalarni qo'llab-quvvatlash, tarbiyaviy tavsiyalar ishlab chiqish va jamiyatdagi oilaviy siyosatni takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Ushbu maqola ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini tizimli o'rganish, ularning farzandlar rivojlanishiga ta'sirini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida

yo'zildi. Tadqiqot natijalari yoshlar tarbiyasi va oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimini yaxshilashga xizmat qilishi kutilmoqda.

TADQIQOT MAQSADI: Ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini aniqlash, oiladagi ota-ona va farzandlar munosabatlarini, oilaviy stress va tarbiyaviy usullarni tahlil qilish orqali amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

TADQIQOT ISHTIROKCHILARI: Tadqiqotga turli yoshdagi (6–18 yosh) farzandlari bo'lgan 30 ta ko'p farzandli oila jalb qilindi. Ishtirokchilar orasida turli ijtimoiy va iqtisodiy holatdagi oilalar mavjud bo'lib, ular shaxsiy intervyu va psixologik so'rovlar orqali o'rganildi.

TADQIQOT DAVOMIYLIGI: Tadqiqot 2025-yilning noyabr oyidan 2025-yilning dekabr oyigacha, jami 2 oy davomida olib borildi. Ushbu davr mobaynida ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy va psixologik xususiyatlarini aniqlash maqsadida intervyular, so'rovnoma va kuzatuvlar amalga oshirildi. Tadqiqot davomida oilalardagi ota-ona va farzandlar munosabatlari, tarbiyaviy usullar hamda oilaviy stress darajasi batafsil o'rganildi.

QO'LLANILGAN TADQIQOT METODLARI

- **So'rovnoma va testlar:** Oiladagi ijtimoiy va psixologik xususiyatlarni aniqlash;
- **Intervyu:** Ota-onalar va farzandlar bilan suhbat orqali oilaviy muhitni tahlil qilish;
- **Kuzatuv:** Farzandlar va ota-onaning o'zaro munosabatlari va oilaviy faoliyatlarni amalda kuzatish;
- **Statistik tahlil:** Natijalarni jadval va diagrammalarda ko'rsatish, o'rtacha qiymat va foizlarni hisoblash.

JADVAL

1-jadval. Ko'p farzandli oilalarda ota-ona e'tiborini farzandlar o'rtasida taqsimlanishi

Farzandlar soni	Yetarli e'tibor olgan (%)	O'rta darajada e'tibor (%)	Kam e'tibor olgan (%)
3 ta	60	30	10
4 ta	45	40	15
5 va undan ko'p	30	50	20

Jadvalga izoh:

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, farzandlar soni ko'paygani sari ota-onaning har bir farzandga yetarli e'tibor ajratish darajasi kamayadi, o'rta va kam e'tibor olgan farzandlar ulushi oshadi. Bu holat ko'p farzandli oilalarning psixologik va ijtimoiy xususiyatlariga ta'sir qiladi.

NATIJALAR TAHLILI: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ko'p farzandli oilalarda farzandlar psixologik jihatdan turlicha rivojlanadi, chunki ota-onaning e'tiborini taqsimlash darajasi farzandlar soniga bog'liq. Kam e'tibor olgan farzandlarda o'zini oqlash va ijtimoiy moslashuv qobiliyatlari sustroq bo'lishi kuzatildi. Shu bilan birga, oilalarda tarbiyaviy usullar va ota-onaning o'zaro hamkorligi farzandlarning ijtimoiy faoliyati va psixologik barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

AMALIY TAVSIYALAR:

- ❖ Ko'p farzandli oilalarda ota-onalar farzandlarga teng e'tibor ajratishga harakat qilishi lozim;
- ❖ Oilaviy majlislar va oila ichidagi faoliyatlar orqali farzandlar bilan muntazam muloqot qilish;
- ❖ Psixologik yordam va maslahatlar orqali oilalarning ijtimoiy-psixologik barqarorligini oshirish;
- ❖ Ta'lim muassasalari va ijtimoiy xizmatlar ko'p farzandli oilalarga qo'shimcha yordam ko'rsatishi tavsiya etiladi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari ularning farzandlar rivoji, oilaviy muhit va jamiyat bilan integratsiyasiga bevosita ta'sir qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, farzandlar sonining ko'pligi ota-onaning har bir farzandga ajratadigan e'tiborini taqsimlash qobiliyatiga bevosita bog'liq bo'lib, oilaviy resurslar, tarbiyaviy metodlar va ota-onaning psixologik holati oilaning umumiy barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, tadqiqot farzandlar ijtimoiy va psixologik rivojlanishida oilaviy stress darajasi ham muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Kam e'tibor olgan farzandlarda ijtimoiy moslashuv qobiliyati va ruhiy barqarorlik darajasi pastroq bo'lishi kuzatildi, bu esa ota-onaning tarbiyaviy yondashuvi va oilaviy muhitni muvozanatlash zaruratini yana bir bor tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, ko'p farzandli oilalarda ota-ona va bolalar o'rtasidagi muntazam muloqot, farzandlarning ijtimoiy faoliyatini rag'batlantirish va oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimlarini joriy etish oilaning psixologik barqarorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, tadqiqot ko'p farzandli oilalarga psixologik va pedagogik yordam ko'rsatishning ahamiyatini ham tasdiqlaydi. Mazkur tadqiqot natijalari amaliy jihatdan ko'p farzandli oilalarni qo'llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy va psixologik rivojlanishini rag'batlantirish hamda oilaviy siyosatni shakllantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo'ladi. Ular nafaqat oilalarning barqarorligini oshirish, balki yosh avlodning sog'lom tarbiyasi, ijtimoiy moslashuvi va jamiyat bilan integratsiyasini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shunday qilib, tadqiqot natijalari ko'p farzandli oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini chuqur tushunish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish va ularni qo'llash orqali oilaviy va jamiyatdagi ijtimoiy farovonlikni oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aghajanov, N. **Oila va oilaviy munosabatlar psixologiyasi.** – Toshkent: Sharq, 2018.
2. Yunusova, D.M. **Jismoniy va psixologik rivojlanish nazariyasi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

3. Eshpulatov, J.N. **Jismoniy tarbiya va psixologik barqarorlik.** – Toshkent, 2023.
4. Zajtsorskiy, V.M. **Psixologiya va jismoniy tarbiya.** – Moskva: Sovetskiy sport, 2010.
5. Platonov, V.N. **Psixologiya va sport.** – Kiev: Olimpiyskaya literatura, 2015.
6. Olson, D.H., DeFrain, J. **Marital & Family Therapy.** – Boston: Allyn & Bacon, 2000.
7. Minuchin, S. **Family Therapy Techniques.** – Cambridge: Harvard University Press, 1974.
8. Bowen, M. **Family Therapy in Clinical Practice.** – New York: Jason Aronson, 1978.
9. World Health Organization (WHO). **Family and Child Development Guidelines.** – Geneva, 2021.
10. Sadykov, A.A. **Oila va bolalarning psixologik rivojlanishi.** – Toshkent, 2017.
11. Karimov, I.A. **Oila va jamiyat: psixologik tahlil.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
12. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi. – Toshkent, 2022.